
HAGYOMÁNY

ÚJ HOLD, ÚJ KIRÁLY

(Zenta környéki ráolvasások)

GYURA JULIANNA

Az égitestek, közöttük a hold tisztelete, a legtöbb nép hagyományában fellelhető. Európában a XV. században némelyek még megsüvegezték a holdat, és letérdeltek láttára. A tisztelet nem az anyagot illette, hanem a holddal összekötetetésben álló, azaz a benne levő szellemet.

Őseink sem maradhattak háládatlanok iránta. Tisztelték, és jósoltak belőle, mert világít és hat a természetre. Népünk, ráolvasóiban, a betegség elvételéért fordul a holdhoz. (1)

Több, számunkra is hozzáférhető adat (1, 2, 3) tanúskodik arról, hogy egy-két generációval előttünk még sok olyan gyógyító cselekményt, ráolvasót őrzött az emberi emlékezet, melyekben központi szerep jut a holdnak. Anyagunkban sajnos már csak két töredék vall arról, hogy e bűvös szövegeket vidékünkön is használták.

A ráolvasó szövegek ismerete nem adatott meg mindenkinek. A jó gyógyító hírében álló emberek tudták a segítségnek ezt a módját is az egyéb empirikus gyógyítások mellett.

„Ha meglátom azt a betegét, ha együn oszt mongya, hogy — itt fáj, ott fáj, Őrzse néni, valamit... nézze má még, hogy mi a bajom!... Akkó körünem, oszt megtanálom a baját. Akkó... vagy imádkozok rá, vagy valamit adok neki, hogyhát végye bē...” (Cérnáné Becskei Erzsébet, 90 éves, Oromhegyes, 1971)

A boszorkányok is ismerték e formulákat, így a megelőző, elhárító, rontó boszorkány és a ráimádkozással gyógyító asszony képzelete nemegyszer összefolyik adatközlőink szemléletében.

Csaknem kizárólag a kiváltságosok birtokában volt ez a tudomány (kivételt képeznek a gazdálkodás körébe tartozó ráolvasók), mely elsődlegesen a szó varázsos erejébe vetett hitre épült. Közvetlen testi beavatkozást nem igényel, s talán ezzel magyarázható, hogy, mint az em-

beriség legősibb gyógyítási módja, a századok hosszú során fennmaradt (4).

A ráolvasások valójában az utóbbi másfél évtizedben kerültek a módszeres tudományos kutatás középpontjába (2, 5). Áttekinthető és gyakorlatilag alkalmazható rendszer kialakítására is csak a hatvanas évek végén vállalkozott Cs. Pócs Éva (6). Jugoszlávia magyar lakta területeiről szintén ebben az időszakban kerül az érdeklődő olvasók kezébe mind több közlemény és tanulmány, melyek nagyon szórványosan ugyan, de a ráolvasókat is felszínre hozzák (6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13).

Gyűjtésünket a hetvenes évek legelején kezdtük. Igaz, nem a ráolvasók, hanem a Zenta-vidéki babonaanyag következetes feltárásának megindítása volt a szándékunk. Így eddig ezeregy babonát tartalmazó anyag gyűlt össze, ennek képezi szerves részét ez az ötven-egynéhány ráolvasó, amelyek, úgy tartjuk, külön bemutatásra is érdemesek.

Csak a ráolvasók közreadására szorítkozunk, a hozzájuk különbözőképp kötődő, a néphit és népszokások körébe tartozó egyéb adatokat lefejtettük róluk.

A gyógyító célú szövegeket önálló csoportként közöljük. A többi ráolvasó, vegyesen, anyagunk másik felét képezi, s ezek további felosztását (aránylag kisszámú adat birtokában) nem tartottuk indokoltnak.

A gyűjtés magnetofonnal történt. Ez a módszer a ráolvasó szövegek és a magyarázó, funkciómeghatározó történetek pontos rögzítése miatt ma elkerülhetetlen, s biztosítja egyben a kiejtés szerinti lejegyzés hitelességét is.

Zentai góccal, összesen hat helységből származnak adataink a Tisza-bácskai é-ző, í-ző, á-zó és bánáti ö-ző oldaláról.

Adatközlőink:

- B. E. — Cérnáné Becskei Erzsébet (1881), Oromhegyes
- B. I. — Bicskei Mihályné Balázs Ida (1937), Oromhegyes
- B. L.-né — Burány Lajosné Kaszás Klára (1936), Zenta
- B. M.-né — Banika Mihályné Hecskó Erzsébet (1915), Csóka
- B. P.-né — Bodor Péterné Kalmár Teréz (1881), Zenta
- B. V.-né — Berkes Vendelné Varga Etel (1923), Zenta
- Cs. N.-né — Cseszko Nándorné Szemerédi Rozália (1931), Csóka
- F. A. — Fodor András (1903), Zenta
- Gy. E. — Gyura Erzsébet (1907), Zenta
- Gy. J.-né — Gyetvai Józsefné Velez Matild (1902), Zenta
- Gy. S.-né — Gyetvai Simonné Mura Erzsébet (1910), Zenta
- H. P.-né — Horváth Péterné Kadvány Matild (1940), Zenta
- K. I.-né — Kuglai Istvánné Vas Mária (1920), Oroszlámos
- L. K. — Lenner Katalin, (1914), Oroszlámos

- L. L.-né — Lázily Lőrioné Fábrik Margit (1915), Zenta
 M. F.-né — Miskei Ferencné Tóth Matild (1896), Zenta
 M. I.-né — Matyókó Istvánné Sándor Aranka (1911), Zenta
 M. J.-né — Mészáros Józsefné Dobre Etelka (1934), Mohol
 M. R. — Vlasity Károlyné Micsik Rózsa (1953), Mohol
 N. A. — Mangurás Ferencné Nagy Anna (1903), Zenta
 R. N.-né — Rácz Nándorné Pásztor Márta (1942), Zenta
 S. E. — Sóti Eszter (1954), Zenta
 S. J.-né — Sándor Jenőné Kelemen Mária (1893), Zenta
 S. M.-né — Sóti Mihályné Beszedes Etelka (1925), Zenta
 Sz. J.-né — Szemerédi Józsefné Skrinjár Julianna (1907), Csóka
 T. I.-né — Tobák Imréné Tóth Ila (1900), Felsőhegy
 T. J.-né — Törtei Józsefné Trenka Julianna (1941), Zenta
 T. K.-né — Tóth Károlyné Kadvány Erzsébet (1937), Zenta
 T. L.-né — Túri Lajosné Vörös Julianna (1916), Zenta
 V. K.-né — Vlasity Károlyné Zéltty Klára (1928), Mohol
 Z. I.-né — Zéltty Istvánné Kabók Klára (1907), Mohol

Érzelmi világukból eredően többnyire asszonyok őrzik a ráolvasásokat. Kérdésünkre megnyílt szívvel mesél mindegyik. Ki mély, érintetlen hittel, ki kételkedve hatásukban, mert mai világunk felé forduló értelmével ezt (legalább idegenek előtt) illendőnek tartja.

„Mikő összekerűtünk, oszt hát állapotos marattam. Sosé ütöttem még magam, de csomók gyűttek rám. A csontom még a bőrom között, így, mind fél tojás. A fejemén is, a hasamon. Akkkó egyik hején emút, a másikon kiújút.

Monták nélkém az öregebb asszonyok, hogy:

— Mé nem mész tē Étuska, oszt nézetéd magad? Ez nem Istentű van rajtad, ez nem betegség! Hát rendézd magad!

Hát persze hogy én csak nem mentem!

Három kisgyerekém ementtem.

Akkó halloutuk... ez a Tēra néni, az fordította nélkünk vissza!

Mégmonta, hogy ha elméntünk vóna még idejibe, má mikő úgy marattam, akkkó ű mégcsináta vóna, hogy egíssigés gyerekék lettek vóna a világra hozva.

Még aszt is mondta, hogy lesz egy fiam, asztán egy lányom, oszt több nem lesz. Ugy is vót. Ezek, hála Istennek, egíssigéssek.

A férjem kérte is ettű a Tēra nénitű, hogy ű szeretné esztet a tudományt átvénni.

— Édés fiam — aszonta —, nélkéd nem ajállom, mer a szemöldököd összeér. Tē hijába vészéd át, nem birod!

Űtülle tanútam ezeket is, amit mesétem. Mindig csináltam is... (Mészárosné Dobre Etelka, 45 éves, Mohol, 1979)

„Nem hiszek a babonába, se nem félek a rontástú, de ez áll! Ha a kicsit kiviszem az utcára, senki nem állja ki szó nekű. Ha az egyik asszony beszél vele, még viszi, asztán a gyerek nem alszik. Én a nagymamátú megtanútam eszt az imádságot, és ha háromszó emondom rá, akkó jó.

Röstellém magam tényleg.

Én nem tudom, de segít rajta. A mai világba ez má létezetetelen. Mondtam is a gyerekeknek, hogy ne mondják senkinek!... (Vlasityné Zélicity Klára, 50 éves, Mohol, 1978)

Es élnek a ráolvasók!

Sietni kell lejegyzésükkel mégis, mert mint megannyi néprajzi érték, ezek is veszendők. Sok szép szavú, tudós öregasszony halt meg a kiváltottak közül az alatt a rövid pár év alatt, amióta gyűjtünk.

GYÓGYÍTÓ CÉLÚ RÁOLVASÁSOK

Ha a gyerek még van verve szemme, akkó fogták, bécsomagó-ták, evitték olyan bizonyos asszonyokkó, aki tudta az imádságot. Akkó az imádkozott rá, megnyalta a szemit, árú köpött, megnyalta a másik szemit, amárú köpött:

— Juj, de sós! — asszongya. — Jaj, de még van ez, szégénykém, verve!

Eszt háromszó csináta, mire a gyerek tényleg elalutt. (Z. I.-né)

Én a nagymamátú megtanútam eszt az imádságot, és ha háromszó emondom rá, akkó jó. Mikó megnyalom, olyan sós a szem-pillája tényleg!

Ugyanúgy csinálom, ahogy anyuka mondja. Körösztöt veték magamra, oszt mondom:

Emént a Szüz Mária Jëruzsálém templomába.

Kis Jézust viszi a karján.

Tanákozik három zsidólánnyal.

Az egyik mongya:

De szép a kis Jézus, akár a fényés nap.

A másik mongya:

De szép a kis Jézus, akár a fényés hold.

Harmadik mongya:

De szép a kis Jézus, akár a fényés csillagok.

Emént a Szüz Mária,

Evitte a kis Jézust a Jordán vizire,

Mégfürdette,

A vizet ráöntötte egy sziklakőre.

Úgy ántson a Zsoltikának a szemverés,
Mint a sziklakőnek a Jordán vize!

Hiszékégy, miatyánk, üdvözlégy. Eszt háromszó. (V. K.-né)

Hát sírt a gyermek, még a könnyei hullottak a szemibű, még lázas vót ikétfelű a széme, oszt aszonták, hogy szemverésbe van. Aszt éppen pontosan nem tuttuk, hogy ki verte még szemme, mer mongyák, hogy azok, alkiknek a szemöldöke összeét. Az ver nagyon szemme. Annak is könnyedzik a széme, vagy mégfájdul a feje, aki megverte a gyermekét szemme. De aki utána ráimádkozik a gyerekre, annak a feje is mégfájdul. A gyerekkrű még lèhúzódik a szömverés.

Elsőbb aszt montuk, hogy az Atyának, Fiúnak, és Szentlélek Istennek nevébe. Ammèn. Alkikó montunk egy miatyánkot, utánna még:

A kis Jézus szömverésbe fekszik.
Kivitték a Jordán vizibe,
Mégmosdatták.
Kicsordút a szemibül a könny,
Így gyógyút még a beteg szíve.

Így gyógyút még a beteg szíve.

Üdvözlégy... Dicsösség az Atya, Fiú, Szentlélek Istennek nevébe. Ammèn.

Asztán háromszó mégmosdatni vízbe, virágos tányárbú. Háromszó lèhúztam az arcát vize és a két kis szemit is. A sarokvasra öntöttem a vizet. Evve a kisgyerek elalutt.

En eszt egy öregasszontú tanútam.

Ez énvelem esett még. Úgy vót, hogy bégüütt hozzánk egy asszony, mikó kezdtem fürdetni. A gyermek elkezdett csapkodni a vízbe, ú még csudálkozott rajta:

— Jaj, de szépen tapsol a gyerek!

Asztán mikó az asszony emönt, akkó az én fiam mindég betegbb, betegbb vót. Anyósom mondta is, hogy:

— Hej, Rozi, ez szömverésbe van, a kisgyerök! Mé engedsz bé valakit mikó fürdik?

Vittük Zéntára az orvoson. Az még aszonta, hogy csak siesünk vele haza, ezen segítség nincs. Délután még is halt. Öthónapos vót. Akkó még nem tuttam eszt az imádságot. Mikó mögstanútam, sok gyerekre imádkoztam nagyon. Ebbe az utcába is, még hát sok gyerekre. Segített is rajta. Vót, aki nem hitte, de asztán csak ehiték. A kisgyerek aludt réggelig asztán. (Cs. N.-né)

Mikó má láttam, hogy még vannak verve szemme... Különösen az ikrék, azok olyan kis gyöngék vótak. Azokat minden este mosdatni köllött a sarokvason.

Akkó a pólyát belevettem így a nyalábomba oszt rajtuk körösztü vetettem körösztöt, hogy:

Atyának, Fiúnak,
Szentlélek Istennek nevébe,
Gyógyújjon!

Avvā három miatyánkot émontam, de nem montam hogy amēn, hanem hogy: Gyógyújjon!

Akkó körösztü a kislányon engettem vizet a markomba, rácsurgattam előszó a sarokvasra, asztán mégmosdattam a kislánt. Akkó a kombinéomnak a visszájává, háromszó így léfelé, létürütem az arcát.

Avvā az én kislányomat onnan az ajtóbu ehosztam, megszoptattam, tisztába tettem. Az virradat réggelig egy sēmmi szó nékű alutt. Ha nem mosdattam, akkó borzasztó, hogy milyenék vótak! (M. J.-né)

Az állatokat is még lehet verni szemme. Fias kocám van, oszt hát asztat az uram, ha hazagyün a munkábú, az mégveri szemme. Asztán má nem is észnek, ha még nem csapkodom lúgyos söprüve.

Este, mikó má a nap lécsúszott, akkó belepisálok a lavórba. Söprüve mégcsapkodom a kocát még a malacot, vagy ami no, mostan van. Akkó aszt szoktam mondani:

Atyaisten mulassza,
Fiúisten oszlassa,
Szentlélek Üristen
Sēmmié változtassa!

Ezt szoktam mondani háromszó. Akkó asztán Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevébe, mújjon!

Evve én, ahogy mégcsapkottam, háromszó körösztöt veték rá visszakézbú. Én má el is fordulok, oszt rájuk sē nézék a másik étetésig. Aszt a pisát még beleöntöm a vajúba, ami mégmaratt. (M. J.-né)

Mikó fáj valakinek a torka:

Főd anyám, főd,
Fáj a torkom!
Nékéd panaszkodom,
Tudom, hogy nem mondod sēnkinek,
Vidd a betegsēgēt, vidd, vidd, vidd!

Az égyik kézzé a torkot kő símogatni, kivúrú, a másiknak az ujja hegyüt még a földhő verégetni. (B. P.-né)

Ez a Sanyi vót. Nagyon beteg vót. Akkó égyütt hozzám égy jázovai öregasszony. Hogy hogy híták, sosé turtam. Akkó sé. Égyütt hozzám, oszt aszongya:

— Nē csináj té avvā, fiam, sēmmit, hanem vidd é a Szentkútra. És majd eniggy el, oszt mosd még abba a Szentkút vizibe. Vigyé égy kis fündzsát még égy rossz rongyot, ott avvā mosogasd lé, oszt türüdd lé avvā majd rúlla. Majd émén a betegség!

Törökkanizsa alatt vót égy olyan, mind a rét, oszt ott vót égy kút. Aszonták, az égy Szentkút, oszt égy csillag látszik a vizibe. De én nem láttam. Nem is lehetett odamenni. Ötzen mentünk! Pünkösdkó. Olyan búcsúféle vót, mer lobogót még mindént vittek, de pap nem gyütt, csak a népek.

Aszonta az asszony, hogy:

— Vidd el, de mēnek maj kocsik is, imég sokan mēnek, de nē add oda sēnkinek! Sē nē üjjé fő a kocsira. Csak sē aszt kívánd, hogy mēghaljon, sē aszt, hogy jobban légyén, csak amit az Isten ád! Úgy hozd is vissza. No, mikó maj hazagyüssz, oszt lész az az újhold, akkó mongyad hogy:

Új hód újújon,

A betegség emújjon!

Hát én eszt megcsinátam. Aztán olyan kilísék gyüttek az ódalára, de nem fájt neki. Nem sínt. Olyan, nem tudom, hogy mivel betegség vót az. Még szopni sē akart. Hát osztam még is gyógyút a Sanyi. Kifakattak azok a micsudák rajta. Szépen megmostam őket, tisztába tettem. Oszt olyan kövér lett! (T. I.-né)

No, mikó újul a hód, akkó ki kő mönni az udvarba, oszt fővönni égy marék port. Aszt a porrá háromszó lēhúzni aszt a tyúkseggét, oszt mondani:

Új hód, új király,

Éngöm hítá vendégségbe,

De én nem mēhetök é,

Eküdüm a tyúksegömet!

Háromszó kő lēhúzni, még háromszó kő mondani. Eszt is megcsinátam, de hogy most mitü nem, de emút az én kezemrú. Úgy, hogy nem is vöttem észre. (B. M.-né)

Mikó a nap mén lé, vėgyem a kezembe a pólyát. Három naplēméntkó imádkoztak a kislányokra miatyánkot, de nē mongyam, hogy ammēn, hanem hogy: Gyógyújjon!

Akkó úgy harmadik este, mikó én aszt elimádkosztam... Má délután vót, úgy jó a fa hegýibe vót a nap, akkó az én kislányomra soha többet nem gyütt rá a frász.

Két teljes hétig vót rajta. Mikó má az orvosok se tuttak vele mit csinálni, akkó esztet mégpróbátam. Amit mondott egy idős néni. Oszt utánna nem vót. Most má, hogy az segített-é, nem-é, aszt csak a jó Isten ruggya! (M. J.-né)

Ha a kisgyeréknek sebés a szája, vagy nagyon nyálaskodik, akkó aszt kő csinálni, hogy három babát... Olyan újjnyi vastag fára tiszta fehér ruhát köll csavarni. Akkó a gyereket alkonyatkó kiviszik a ganédombhó, oszt ott létérbetyúnek. A gyereket a nap felé kő fordítani. A gyűrűs ujjunkkal a földre köröszöt rajzolunk. Így ódalt, mellénk. Ugyanavvā az ujjunkā megérintsük a kicsi száját. Akkó mingyā az egyik babát még kő forgatni a gyerek szájába, mondani így, hogy:

Nap mén nyugovóra,
Száfájás a ganajba,
Béka a lukba!

Akkó aszt a babát belegyugjuk a ganéba. Gyün mégin a mondás, még mégin. Háromszó ismétőjjük. Végtire mégint köröszöt írunk a földre avvā az ujjunkkā, még hozzáérünk a gyerek szájáhon. (N. A.)

Ha a gyerek nem tanul még időbe beszéni, akkó bē kő kötni egy zsákba. Háromszó valaki körúviszi a kútná, a másikk még háromszó megkérdézi:

— Mit viszó?

Erre amaz, aki viszi, háromszó belekiabálja a kútba, hogy

— Szózatot!

Ezután mégtanul beszéni. Ettú mégtanul. (Gy. J.-né)

Ha a gyerek ríl, oszt aszt hiszik, hogy megijedt valamitű, akkó a feje fölött, egy tányérba, vízbe, forró ólmot köll önteni. Az az ólom ikimutassa, hogy mitül ijett még. Akkó aszt kő mondani, hogy:

Atya, Fiú, Szentlélek!

Még utánna háromszó aszt:

Távozzatok gonoszok!

Akkó megnyugszik a gyerek. (Gy. J.-né)

Mikó mēnt bē az ajtón, má akkó megkérdészték a nőt, hogy van-é mosakodása? Ha etickóta, az akkó nagy baj vót! Ha mégmonta, akikő... Régebben nem használtak a nők sēmmit, hanem

mindén csupa lucsok vót. Akkó léarták neki a babát, akkó ő mēg avvá a vérēs alsó ruhájává lēhúzta az arcát, és mōnta hangosan, hogy:

— Ēn is olyan vagyok, mind anyád!

Ha nem ismerte bē, akkó a kisbaba ótvaras lētt. Tanágatták, hogy ki járt nálla. Ha nem jutott eszükbe, akkó ekérték ēgy fiatal lánytul az ingit, olyanút, akkinek mēg vót a mosakodása. Bēáz-tatták az ingēt, annak a vízibe mēgfürdették a gyērēkēt, az ingēn mēg átbújtatták. El is mūt az ótvar. Abba az időbe nem hortak bugyit ēgyáltalán. (Z. I.-né)

Vót ēgy hold bosztányunk. Ēn emōntem oda ki kapáni. Kezdēt a krumpli nyōni. Hát ēgy olyan rakás csetresféle oda vót a negyedik sorba téve, a bukor mellé. Ez mán nem jó jel! Akkó én mindig vigyáztam, hogy nē vágjam bele a kapát. Edényēk is, mindén vót ott összerakva. Hát, oszt midaddig elmēntem én mellette, mēg csak nem köllött tōteni. Curikkóva tōtöttem a krump-lit. Szétrúgtam! Akkó bántott mán ēngēm. Mit csinájjak? Hanem, ahogy mēntem haza ebédre, ekezd a tenyerem viszkenni. Asztán nekiesōtt a dērēkamnak, a hátamnak, a szōmemnek. Ēn akkó hal-lottam, hogy ha ijesvalami rontás van, akkó rēgge korán a kō-rōsztúthoz, kōcsiūt csak, ahhó ki kō mōnni. Vas pénze mōgkerek-eíteni háromszō az egész test elōtt, és aszondom:

Uram Jézus segíjj,
Vidd el a betegségōmet!

A fejēn kōrōsztú edobni. De nem szabad nézni. Azon az úton má nem szabad visszagyūnni. Akkó mēn kōrán a csūrhe, azok eviszik a bajt. Vagy pedig ha valaki mēgtanája a pénzt, arra mēn át a betegség.

Ēnrúllam e is mūt. Hát biztossan azon a valakin is vót ilyen viszketegféle, azé tētte oda aszt a csetrest. Majd más, hogy ekapja, ūrúlla mēg lē. Mást ront mōg. (B. M.-né)

Ha valamēllik asszonyinak a mejje mēgdagadt, vagy kifakadt, arra aszt imádkozták:

Az Ūr Jézus Krisztus a földön járt,
Tanákozott a fájdalommā.
Engedelmes gazda,
Engedelmetlen gazdasszony,
Gyálkínpár, kúpárna,
Jézus vót a vendég!
Gyálkínpár, kúpárna,
Jézus vót a vendég!

Mer mikó az úr Jézus Krisztus a földön járt, bémént a Szent Péterrel egy házhon. Hát az asszony nagyon szenvedett, a mejje nagyon fájt. Alkkó aszonta a Szent Péter az Úr Jézusnak, hogy hát segíjjen az asszonyon, hogy pihenhessének túlle.

Az embër fogatta bë úket. Az asszony aszonta, hogy mennýenek. Még egy kúvet dobott oda, hogy arra tégýék a fejüket.

A Jézus akkó aszonta a Péternek, hogy eszt imádkozzon rá, így. (B. I.)

Mikó imádkoztak rá a betegre, akkó aszonták... Így tapogatták, oszt mondták:

Az Úr Jézus Krisztus, mikó a földön járt,

Tanákozott a fájdalommä

Kérdészte:

Hova mész te, fájdalom?

Emék a te teremtéseidbe!

Në menný az én teremtéseimbe,

Ereggy a csipkebokor tövébe!

Törjé lë egy ágat,

Add oda a Boldogságos Szúz Máriának!

Ez vót az imádság a betegre. Ha valaki mégbetegedett hirtelen, hittak egy imádságos asszonyt, hogy imádkozzon rá. (B. I.)

Akinek tyúksegg van a kezín, annak száraz békává kő meghuzgáni, oszt aszt kő mondani:

Úgy száraggyon még a tyúksegg a kezemén,
mind ez a béka! (M. I.né)

Ángyom sárgaságba vót. Monták, mennýen hozzá olyan valaki, aki még nem látott sárgaságot. Az köpköggye lë, hogy:

A királynéra szálljon!

De mikó bëmég az ajtón, az në szójjon sëmmit, csak egyë-nést oda a beteghó, oszt köpje lë. Én e is mentem, mer az anyám nem akart sèhogy sè. Aszonta:

— Má hogy mennýek e egy asszonyt lëköpni?

— Majd én emék — mondtam —, ráköpök én akkorát, hogy eboríjja!

A bátyám gyütt elébem. Nem szótam sëmmit. Odamentem, oszt jó nagyokat... Háromszó. Ekkora nagy könnyei hullottak! De még is gyógyút. Most halt még tavaj. (Gy. S.-né)

Az én lányomnak vót árpa a szëmin. Hun az egyikén, hun a másikon. Akkó az öregasszonyok monták, hogy végýen három árpaszëmet. Në olvassa, csak úgy belenyúljon az árpába. Kerűjje

még a kutat, oszt mindig egy szemet beledobjon. Aszt kő mondani mindig, hogy:

A királynéra szálljon!

Hogy mi történt, de asztán sosé vót árpája. Háromszó kerüte még a kutat. Mëgosináta. (Gy. S.-né)

Ha valakinek árpa gyütt a szemire, akkó az, aki elsőnek észre-vette, az aszonta neki, rákiabát:

— Árpa nyól a szemedén!

Mire ennek aszt köllött válaszóni:

— Hazudsz!

Eszt gyorsan megismétölik háromszó. (Gy. J.-né)

Ha valakinek árpa van a szemin, aszt háromszó még köll köp-ni, még aszt kő mondani hogy:

— A kútba mennyën az árpa! (K. I.-né)

Ha valaki náthás, akkó annak este ki kő mënni az utcára. Né-zën szét, oszt ahun mëglássá, hogy ég a lámpa, akkó árrafeié aszongya:

Oda küdöm az náthát!

Akkó odamén a betegség! (Gy. F.)

Ha valakinek valamilyen kelése van, aszt még kő körösztózni háromszó. Közbe mondani:

Okháj, bokháj,

Ha mëggyógyul, nem fáj!

Égy emújjon, tíz támaggyon,

Tízrú húzra szaporoggyon.

Ha fizetsz, në fájjon,

Ha nem fizetsz, hagy fájjon! (S. J.-né)

Mikó mëglássuk az első gólyát, aszt kő mondani hogy:

Gólyát látok,

Szeplót hányok,

Pthú, pthú, pthú!

Mind a seggire ragadjon!

Hármat köp közbe, mikó mongya hogy! pthú! Akkó így emú-nak a szeplók. (S. M.-né)

Ha valaki tavasszá elősszó mëglássá a fecskéket, akkó, hogy emújjonak rúlla a szeplók, ekiabájja magát:

Fecskét látok,
Szeplőt hányok,
Kémény alatt mosdok! (M. R.)

Ha a gyerekeknek kiesik a foga, a kiskapu küszöbire köll állni, oszt hátrafelé köll edobni a fogát neki. A gyerekek csinálja, de közbe nem szabad hátranézni, még aszt kő mondani:

Egér, egér, adok nékéd csontfogát,
Aggyá nekém vasfogat!

Akkó majd jók lesznek a fogai, amik maj nyőnek. (T. K.-né)

Három miatyánk, három üdvözet még egy hiszékégy. Esztet kő ammën nékű emondani mind. Osztakkó megkörösztozni. Ez mindën betegsigré jó.

Hát mostan, ha olyan nagy valami a baj, hogy nem ér neki sëmmi, akkó kimén az ég alá, s akkó ott mongya e. Kilenc miatyánkot még kilenc üdvözetét, ammën nékű. Oszt ajállja fő az Úr Jézus Krisztus szenvedésijé, hogy gyógyítsa még. Az segít. Biztos.

Kilenc napot főfogja, akkó kilenc nap alatt esztet evégzi. Kint az ég alatt.

Tégnap is vótak itt énnállam má. Káspiaciak. Külön vót az urátú. Annak is eszt montam. Ahogy ű érzi, hogy szeretné, ha visszagyünne hozzá, vagy jó légyen hozzá...

Vótak is má azúta. Minnyájuknak visszagyütt.

Még is kő gyónni. Elsőbb is még aztán is, hogy bevégezte ezt a kilenc...

Ez nagyon jó, csak tiszta szívbű végezze e! (B. E.)

EGYÉB RÁOLVASÁSOK

Hát vótak Csókán néhány asszony, akikre aszonták, hogy boszorkány, boszorkány!

A legényök möntek haza éjféllkó. Majd űk meggyőződnek rajta, hogy igaz-é. Hát igaz vót. Lē vótak takaródzva fehér lepedőve, táncótak körű-körű, és mindig aszonták:

Mindön tehén egy kanállal!

Mindön tehén egy kanállal!

S akkó eszrevötték a legényöket, oszt ekeszték zavarni. Azok még köze llakitak bényitották a kiskaput, az egygyik béesött, a másik körörsztűesött rajta. Megijettek. Csúfóták a boszorkányokat, azok még zavarták űköt.

Csókán vót ez. A Nagyutcán. Hát éppen pontosan a házszámot nem tudom, hát mán most vót, ugyé?

Merd a tejhasznót elopni e löhetött abba az időbe. Űk tutrák, hogy hogy lopták el! (Sz. J.-né)

Möntek ki aratni. Korán möntek, úgy éjféel felé, a kötélcsinálás végett. Az úton vötték észre, hogy az égyük hám odahaza maratt. Akkó az Antal bácsi visszamént a hámé, a kócsi még kímént, hogy csinájják a kötelet.

Mikó vitte a hámot, mönt előtte égy asszony. A holdvilág sütött, az asszony még húzott égy fehér lepedőt, oszt montá:

Tej, vaj! Tej, vaj!

Az Antal is lötötte a hámot, oszt ű is hajtogatta, amit az asz-zony. És ígaz vót!... A hámot a legínyék utóbb nem szerették vinni, mert kitisztogatták mind a többit, békenték, kükeféték, de aszt nem löhetött, mer mindig zsíros vót! Utóbb ehányódott, mer sönki nem hasznáta.

Az az öregasszony még boszorkány vót. A hanmaton húzta a lepedőt, akkó önéki e tehenéné sok vót a tej még a vaj. (Z. L.-né)

Akinek az orráná összeér a számöldöke, az csak odamén a disznókhon oszt aszt mongya háromszó:

De szép!

Akkó ofordul, oszt kész a disznó! Mégveri szemme, mögrontsa evve. (L. K.-né)

A kemencéhön hozzádörgötek a tyúkot, a kotlót, mielőtt rátették vóna a tojásokra. Közbe monták:

Tutukám, tutukám,

Ilyen paraszt lögyé, mind a kemence!

Háromszó csináták, akkó belenezették a tükörbe, akkó rátették a tojásra. Így éválalta a tojást, oszt szelíden, nyugottan űt rajta paraszt vót. Arra mongyák, hogyha szelíd. (Gy. S.-né)

Luca napján má korán régge avvá a piszkafávā, amive a kemencét piszkájják, bē kő nyúni a kotlóshó. Még kő piszkáni, még aszt ismétögetni közbe, hogy:

A mi tyúkunk toj, toj, toj,

A szomszédé még koj, koj, koj!

Aszt jelentötte ez, hogy a mi tyúkunk sokat tojjon, a szomszédé még csak kotlógyyon. (M. I.-né)

Luca napján bē kő menni a piszkafāvā a tyúkkólba. Forgatni kő a piszkafát, közbe még aszt kő mondani, hogy:

Csukcsurukk!

Másnap röge mégin, csak akkó aszt mongyuk, hogy:

Nyiknyirik!

Így evve az lész, hogy egész évben jó tojnak majd a tyúkok.
(N. A.)

Luca napján sütni köll egy tál pogácsát. A gazdasszonynak még, mikó kisüt, mind még kő úgy, kezeve forgatni, habláni. Még aszt hablájja, addig többszó aszt köll mondani, hogy:

Egyik kotlik, másik tojik!

Egyik kotlik, másik tojik!

Így biztos lész szerencséje e tyúkokká. (T. L.-né)

Luca napján ki kő menni este az udvarra és kiabáni:

Az én tyúkom tojást tojjon,

Asszonyomé kotkodájjon!

Akkó aki mongya, annak a tyúkjja jó tojnak, az ángyájék még nem. Asszonyomnak hiták, így ē: a férjem bátyának a felesigit ē!
(N. A.)

Lucákó fehér lepedőt terített föl magára az anyósom, és a kemencepiszkáló vassal kimént a tyúkokat mégpiszkáni:

A mi tyúkunk, toj, toj, toj,

A másé még kot, kot, kot!

Azé, hogy az ő tyúkjja sokat tojjon. No, de éccé az történt, hogy így a lepedőbe nem ismerte még a kutya, oszt nekimént a saját gazdaasszonyának. (B. V.-né)

Mikó etessük a disznókat, akkó avvā a moslékos kézze, amive mégkevertük a vödörbe a moslékot, avvā bē kő menni a disznókhó. A disznó hátáthó kő kenyni aszt a moslékot a kezünkrű, oszt aszt hajtogatni háromszó:

Hízzatok, hízzatok, hízzatok!

Szerencséje lész így a disznókhó, jó kövérre híznak. (H. P.-né)

Minálunk, mikó arattak, végeztek, bégýüttek, akkó oszt a villára vót téve a korona. Danótak szépen. A gazda még a gazdasszony odaátak kétfelű a kapuba. Várták őket. Akkó osztán lēöntötték a marokverőket:

Így folyon a búzánk,

Ahogy a víz folyik lē rúllad! (N. A.)

Mégszentőt gyertyát kő gyútani vihar idején, és emondani háromszó eszt az imádságot:

Jöjj el Illés próféta,
Hozd ell azt a kenetet,
Mejjel Krisztus Urunk megkenekedett.
Kendd meg házunk négy sarkát,
Padlásunknak közepit,
Szívünknek gyökerit,
Hogy a gonosz sátán
Erőt né vehessén rajtunk!

Utánna el köll még három úrangyalát is mondani, akkó nem éri villámcsapás a házat. (L. L.-né)

Édesanyám tanította velünk, így ahogy imádkoztunk az égzöngés-kó, akkó hogy:

Oszoljon!

Mint hogy oszoljon, váljon szét az a felhő. A végén az imádságnak aszt köll mondani, hogy:

Oszoljon!

Akkó emúllik az égiháború! (M. J.-né)

Én az én anyámtú úgy tanútam, hogy mikó zöngött az ég, még villámlott, akkó imádkozott hangosan: Atyának, Fiúnak, (köröszöt vetett) és monta: Üdvöz légy, Mária, odáig, hogy gyümölcsse Jézus. Akkó nem monta tovább. Akkó csak kezdte újra, de csak addig, hogy gyümölcsse Jézus. Ammént sē mondott.

És hitték aszt, hogy ettü emúllik az égzöngés. (Z. I.-né)

Szürke lovat látni szeréncse. Mongyák is:

Szürke lovat látok,
Szeréncsét tanálok!

De ha éccerre többen is észrevészik a szürke lovat, akkó annak lesz a szeréncse, akinek előbb sikerút három ujjává hozzáérni a másíkákhon. Hozzányúl, köp égyvet, közbe aszongya:

Pthü, léütöm a szeréncsédet! (R. N.-né)

Ha szerb pappā tanákozik valaki, annak még kő fogni a saját ruháján valami gombot, közbe aszt mondani:

Papot látok,
Gombot fogok!

Akkó így jó szeréncse várja! (Z. I.-né)

Mikó kártyáznak, akkó alki oszt, az aszt szokta mondani:

Babona, babona, bak kecske,

Három lábú menyecske,

Itt nē légyen szerēncse!

Itt légyen a szerēncse!

Az utolsó sort, úgy csinájja, akkó mongya, mikó maga elé teszi
lē a lapot. Így lész szerēncséje! (Gy. S.-né)

Hogy a tej minné hamarabb összemēnyen, mikó csinájják a va-
jat, köpüléskő aszt kő mondogatni:

Falu végin hasas lány,

Írós vaját kíván! (Gy. S.-né)

Mikó a málét keverik, aszt mongyák, hogy

Málé, málé, édēs légy,

Mind a picsám kapós légy!

Akkó, jó édēs lész a málé! (F. A.)

Ha valami újdonságot észünk, olyan valamit, ami akkó kezd
teremni, oszt abba az évbe még nem ettünk, akkó, hogy nē kap-
junk hideglelést, aszt kőll mondani:

Újság hasamba,

Hideglelés a pokolba! (T. J.-né)

Ahun sok a házba a bolha, akkó aszt lehet csinálni, hogy ki kő
mēnni este az utcára, oszt odamēnni, ahun ég a lámpa. Ott kő bē-
szóni, úgy az ablakná, hogy:

Mēgyüttek-ē a fekete csikók?

Így evve odamēnnek a bólák. Ha azok is tutták, hogy mirű
van szó, akikhő bészót, hogy ez mit jelent, szitták is űket. (L.
L.-né)

Mikó hazaérnek a körösztolórű, a gyereket lētészük a földre. Ak-
kó a kőrösztapának, vagy a családbú valakinek föl kőll venni.
Annak, alki legjobban szereti. Akkó az magosra emeli, hogy nagy-
ra nyőjjön. Aszt is szokták mondani, mikó főkapják, hogy:

Vittünk pogánkát,

Hoztunk báránkát! (Gy. E.)

Viszik a gyereket, oszt eköszönnek. Mikó hazaérnek a kicsiké-
ve a kőrösztolésbű, a templombú, akkó a komasszony lētészü a
földre és aszonta:

Pogánt vittünk,
Keresztényt hoztunk,
Akinek kő,
Végye fő!

Akkó oszt odamén az apja, főkapja, oszt: Az ényém a gyerök!
Azé emelik fő, hogy nagyra nyőjjön. (B. M.-né)

Ha visszajár a lélek, még ugyé zörög a házba, akkó aszt kő
mondani, hogy:

— Minden lélek az Urat dicséri!

Erre ű aszt válaszolja, hogy:

— Dicsérném, de nem lehet!

Asztán még kő kérdézni, hogy mit kíván. Mëgmongya, hogy
mijé gyütt. Pédájú, negyven misét szógátassonak, vagy mongyonak
e harminc miatyánkot, mer ű szenved, nagy a bűne, oszt azé mén,
hogy segítsének neki. (M. F.-né)

Így, ha mëgjelént a halott szelleme, akkó nem kérdézik, hogy
ki vagy, mi vagy, hanem imádságba fognak, még aszt mongyák,
hogy:

Minden lélek dicséri az Urat!

Akkó az aszt mongya vissza:

Én is dicsérném, de ekéstem.

Már mostan nem bírom!

Asztán azon vannak, hogy valami jótétet tégýenek! (Z. I.-né)

Énnëkem eszt csak meséte öreganya. Mëggyújtja kétódal a gyër-
tyát, a feszületét is odatészi még nálla van a szentőt víz. Akkó
így é, mondatja avvá, aki földnek van indulva. Hogy mongya után-
na az, aki haldoklik:

Az Isten minné előbb átsegíjjën azon az úton amelyikën el-
indútam!

Eszt emongya, akkó mëgcsókójjá a feszületét a beteg. Ū mëg
mëgszentöli, oszt várják a végit. Így hamarabb, könnyebben hal
mëg. Eszt többszó is mëgismétlik, hogy segíjjën. (B. L.-né)

Mikó húsvét után előszó mëgszólanak a harangok, akkó a son-
ka levele körülöcsójják a házat, közbe aszt mongyák:

Kígyók, békák, távozzatok!

Így szabadúnak mëg túllük. (Gy. S.-né)

Antal-napkó böjtölnek a lányok. Csak kënyér mëg víz egész
nap. Este imádkoznak. Égyedű, vitokba csinájják. Mikó eljön az

éjfélt, persze addig nem alszanak, de az ágy mellé fölállítja a tüköröt. Mikó üti az éjfélt az óra, akkó föláll és köröszűbe átlépi az ágyat. Gyertyát tart a kezibe, és mongya a mondókat, hogy:

Szent Antal kérlek,
Mutasd meg nékem
A jövődöbelimet!

S akkó bele köll néki nézni a tükörbe mikor is ott meglátja a jövődöbelijit. (B. L.-né)

Ha valamellik lány férhön akart mönni, akkó eszt csináca. Éc-caka kimönt, vagy mit tudom én, milyen időszakba kő kimönni, oszt akkó mögfogta a fát, oszt mongya:

Én rázom a fát,
Fa rázza a földet,
Föld rázza a vizet,
Víz hozza az én
Jövődöbelimet! (B. M.-né)

Zenta, 1971—1979

IRODALOM

Kálmány Lajos: *Mitológiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásiban*. Az ősi magyar hitvilág (Diószegi Vilmos szerkesztésében), Budapest, 1971.

Polner Zoltán: *Föld szülte fáját* (Szeged környéki ráolvasások és népi imádságok, Szeged, 1978.

Penavin Olga: Népi gyógyászat Kórógyon, *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, VII. évf. (1975), 23—24. sz.

Hoppál Mihály: *A népi hagyományok medicinális vonatkozásairól*, Tanulmányok az egészségnevelés és határterületei témakörből (Szerkesztette Fodor Katalin), Budapest, 1972.

Erdélyi Zsuzsanna: Hegyet hágek, lötöt lépék (archaikus népi imádságok), *Somogyi Almanach* 19—21. sz., Kaposvár, 1974.

MTA Néprajzi Kutató Csoportjának évkönyve, 1968.

Penavin Olga: Látogatás egy javasasszonynál (népi gyógyítások, ráolvasások, babonák, hiedelmek) *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, III. évf. (1971), 7. sz.

Bóna Júlia: Néphagyományok (szlavóniai nyelvjárású falvak) *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, IV. évf. (1972), 11—12. sz.

Bosnyák Sándor: Adalékok Bezdán néphitéhez, *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, V. évf. (1973), 15. sz.

Gyura Julianna: Százötven babona (Zenta, Újfalú, 1973), *A Hungarológiai Intézet Tudományos Közleményei*, V. évf. (1973), 15. sz.

Gyura Julianna: 111 babona, *Híd*, XXXIX évf. (1975), 7—8. sz.

Matijevics Lajos: Egy ráolvasás a Bácskából, *Hungarológiai Közlemények*, VIII évf. (1976), 28. sz.

Penavin Olga: Halotti búcsúztatók, imák, koldusénekek, gyógyító ráolvasások, *Hungarológiai Közlemények*, IX. évf. (1977), 32. sz.